

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25 Rīga LV 1010, tālr. 67686768; fax 67244074; e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2013.gada 17.aprīlī Nr.1-6/9

Latvijas Republikas Satversmes tiesai

Jura Alunāna ielā 1

Rīgā, LV-1010

Tiesībsarga viedoklis lietā Nr. 2012-24-03

Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – tiesībsargs) ir saņēmis Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2013.gada 14.marta vēstuli 1-04/77- pav., kur norādīts, ka, sagatavojot izskatīšanai lietu Nr. 2012-24-03 „Par Ministru kabineta 2009.gada 7.jūlija noteikumu Nr.733 „Noteikumi par valsts valodas zināšanu apjomu un valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību profesionālo un amata pienākumu veikšanai, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanai un Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanai un valsts nodevu par valsts valodas prasmes pārbaudi” (turpmāk – Noteikumi Nr.733) 1. pielikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91.un 101.pantam, kā arī Valsts valodas likuma 6.panta pirmajai daļai un Ministru kabineta iekārtas likuma 31.pantam”, Latvijas Republikas Satversmes tiesnesis Kaspars Balodis pieņēmis lēmumu atzīt tiesībsargu par pieaicināto personu lietā.

2013.gada 14.marta lēmumā norādīts uz Tiesībsarga likuma 11.panta 1. un 2.punktu, kas noteic tiesībsarga funkcijas veicināt privātpersonas cilvēktiesību aizsardzību un sekmēt vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu. Tiesībsarga viedokļa uzklauššana var sekmēt vispusīgu un objektīvu lietas Nr.2012-24-03 izskatīšanu. Tiesībsargs uzaicināts rakstveidā izteikt viedokli par to, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. un 101.pantam, Valsts valodas likuma 6.panta pirmajai daļai un Ministru kabineta iekārtas likuma 31.pantam, kā arī papildus atbildēt uz 13 lietā nozīmīgiem jautājumiem.

Tiesībsargs ir izvērtējis saņemto informāciju un sniedz viedokli par Noteikumu Nr.733 1.pielikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91.un 101.pantam, kā arī Valsts valodas likuma 6.panta pirmajai daļai un Ministru kabineta iekārtas likuma 31.pantam.

[1] Saskaņā ar Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 2.panta pirmo punktu paktā atzītās tiesības tostarp pakta 25.pantā noteiktās pasīvās un aktīvās vēlēšanu tiesības garantējamas bez jebkādas diskriminācijas.

Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 91. pantu, atzinusi, ka tajā ir ietverti divi savstarpēji cieši saistīti, bet tomēr dažādi principi: vienlīdzības princips – pirmajā

teikumā – un diskriminācijas aizlieguma princips – otrajā teikumā. (sk. *Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 secinājumu daļas 9.3. punktu*).

„Vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats.” (sk., *piemēram, Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2000-07-0409 secinājumu daļas 1. punktu un 2005. gada 11. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-08-01 secinājumu daļas 5. punktu*).

„Vienlīdzības principam ir jāgarantē vienotas tiesiskās kārtības pastāvēšana. Proti, tā uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskas valsts prasība kā likuma aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādam privilēģijām. Tas garantē likuma pilnīgu iedarbību, tā piemērošanas objektivitāti un bezkaislību, kā arī to, ka nevienam nav ļauts neievērot likuma priekšrakstus.” (sk. *Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 secinājumu daļas 9.1. punktu*). „Tomēr šāda tiesiskās kārtības vienotība nenozīmē nivelēšanu, jo „vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama.” (sk. *Satversmes tiesas 2001. gada 26. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-02-0106 secinājumu daļas 4. punkts*).

„Izvērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, nepieciešams noskaidrot, vai, pirmkārt, personas (personu grupas) atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos; otrkārt, vai apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi; treškārt, vai atšķirīgajai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips.” (sk. *Satversmes tiesas sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 secinājumu daļas 17. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēji pieteikuma 3.5. punktā norāda, ka uz deputātiem, kuri nav ieguvuši izglītību latviešu valodā, attiecas pieteikuma [3.2-4] punktos norādītie ierobežojumi. Ierobežojumi neattiecas uz deputātiem, kuri pabeidza vidusskolu ar latviešu mācībvalodu, un daļēji uz deputātiem, kuri ieguva vidusskolas izglītību mazākumtautību valodā pēc akreditētu mazākumtautību izglītības programmu ieviešanas (ar pozitīviem valsts valodas eksāmena rezultātiem).

Apstrīdētā akta 1. pielikums noteic amatu un profesiju iedalījumu atbilstoši nepieciešamajam valsts valodas prasmes līmenim un pakāpei: „C līmeņa 1. pakāpe nepieciešama vadītāju un kvalificētu speciālistu profesijām un amatiem, kuru darba pienākumos ietilpst tieša saziņa ar klientiem vai informācijas sniegšana (šie pienākumi ir atrunāti darba līgumā vai amata aprakstā) un kuri Profesiju klasifikatorā klasificēti ar šādiem kodiem:

1111 21 Republikas pilsētas pašvaldības domes DEPUTĀTS

1111 22 Novada pašvaldības domes DEPUTĀTS”.

Noteikumu Nr. 733 12. pants noteic: „Pārbaudi nekārto personas: 12.1. kuras ieguvušas pamata, vidējo vai augstāko izglītību akreditētās programmās latviešu valodā; 12.2. kuras apguvušas akreditētu mazākumtautību izglītības programmu un kārtojušas centralizēto eksāmenu latviešu valodā (mazākumtautību izglītības programmās 9. klasei) vai centralizēto eksāmenu latviešu valodā 12. klasei, ko apliecina pamatizglītības vai

vispārējās vidējās izglītības sertifikāts; 12.3. kurām ir ar veselības stāvokli saistīti funkcionēšanas ierobežojumi vai diagnozes, kas minētas šo noteikumu 3.pielikumā”.

Kopīgā pazīme – Republikas pilsētas pašvaldības domes deputātu un Novada pašvaldības domes deputāta deputātu valsts valodas zināšanas. Latvijas Republikas pilsētas pašvaldības domes deputātu un Novada pašvaldības domes deputātu darba valoda ir latviešu valoda, neatkarīgi no personas rases, tautības, etniskās izcelsmes u.c. pazīmēm. Satversmes 4.pants noteic: „Valsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda”, Latvijas Republikas Satversmes 101.pants noteic „pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda”, Likuma „Par pašvaldībām” 3. pants noteic, ka „darba valoda pašvaldības domē un tās izveidotajās institūcijās un iestādēs ir latviešu valoda”. Personas, kuras ir ieguvušas pamata, vidējo vai augstāko izglītību akreditētās programmās latviešu valodā un personas, kuras apguvušas akreditētu mazākumtautību izglītības programmu un kārtojušas centralizēto eksāmenu latviešu valodā (mazākumtautību izglītības programmās 9.klasei) vai centralizēto eksāmenu latviešu valodā 12.klasei, ko apliecina pamatizglītības vai vispārējās vidējās izglītības sertifikāts, ir apliecinājušas savas valodas zināšanas izglītības procesā, attiecīgi nokārtojot eksāmenus, kur norādīts valsts valodas zināšanu līmenis.

Savukārt personas, kuru dzimtā valoda nav latviešu valoda un kuras nav ieguvušas pamata, vidējo vai augstāko izglītību akreditētās programmās latviešu valodā, un personas, kuras nav apguvušas akreditētu mazākumtautību izglītības programmu un kārtojušas centralizēto eksāmenu latviešu valodā (mazākumtautību izglītības programmās 9.klasei) vai centralizēto eksāmenu latviešu valodā 12.klasei, ko apliecina pamatizglītības vai vispārējās vidējās izglītības sertifikāts, nav apliecinājušas valodas zināšanas.

Izvērtējot minēto, tiesībsargs secina, ka deputāti, kuri saskaņā ar Noteikumu Nr.733 12.punktu ir atbrīvoti no valsts valodas zināšanu pārbaudes, un deputāti, kuri nav atbrīvoti no valsts valodas zināšanu pārbaudes, neatrodas vienādos, pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, jo vienā gadījumā deputāti var uzrādīt attiecīgu valsts atzītu valsts valodu zināšanu apliecinājumu, savukārt otrā gadījumā nav attiecīga valsts valodas zināšanu apliecinājuma. Noteikumi Nr.733 noteic regulējumu, kas ir vērsts uz atšķirīgu deputātu valsts valodas zināšanu līmeņa novēršanu, vienlīdzīgu valsts valodas lietojumu deputāta darbā un īsteno Latvijas Republikas Satversmes 4. un 101.pantā noteiktās pamattiesības pašvaldību darbā.

[2] Latvijas Republikas Satversmes 101.pants noteic: „Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu. Pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Ikvienam Eiropas Savienības pilsonim, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties pašvaldību darbībā. Pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda”.

Vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 101.pantam, tiesībsargs vispirms izvērtē, vai 101.pantā ietvertās tiesības var tikt ierobežotas. Kā atzinusi Satversmes tiesa: „Satversmes 101. pants paredz ļoti svarīgas tiesības, kas kalpo kā garantis demokrātiskas iekārtas pastāvēšanai un ir vērstas uz demokrātiskas valsts iekārtas leģitimitātes nodrošināšanu. Tās ir tiesības ikvienam Latvijas pilsonim likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā. Taču šīs tiesības nav absolūtas, jo Satversmes 101. pants ietver nosacījumu - "likumā paredzētā veidā". Līdz

ar to Satversme noteic, ka šo tiesību izmantošanas veids nosakāms ar likumu.” (sk. *Satversmes tiesas 2000. gada 30. augustā sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 1.punktu*).

Lai konstatētu, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. pantam, jāvērtē, vai apstrīdētajā normā ietvertie ierobežojumi ir noteikti ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, attaisnojami ar leģitīmu mērķi un atbilstoši samērīguma principam.

Tiesībsargs uzskata, ka apstrīdētā norma ir noteikta ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu, jo izdodot Noteikumus Nr.733, Ministru kabinets nav pārkāpis Valsts valodas likuma 6.pantu un Ministru kabineta iekārtas likuma 31.pantu. (sk. *plašāk nākamo Tiesībsarga viedokļa punktu*).

Tiesībsarga ieskatā apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis - nostiprināt valsts valodas lietošanu un Latvijas iedzīvotāju tiesības un arī pienākumu lietot latviešu valodu kā mutvārdu, tā arī rakstveida saziņā. Satversmes tiesa ir norādījusi uz ciešo saikni starp Latvijas valsts demokrātisko iekārtu un valsts valodas aizsardzību un nostiprināšanu: “...globalizācijas apstākļos Latvija ir vienīgā vieta pasaulē, kur var tikt garantēta latviešu valodas un līdz ar to arī pamatnācijas pastāvēšana un attīstība, latviešu valodas kā valsts valodas lietošanas jomas sašaurinājums valsts teritorijā uzskatāms arī par valsts demokrātiskās iekārtas apdraudējumu” (*Satversmes tiesas 2001. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2001-04-0103 secinājuma daļas 3. punkta 2. apakšpunkts*). Tiesa ir arī atzinusi, ka valsts: „[...] nosakot valodu par valsts valodu, principā apņemas garantēt pilsoņiem tiesības lietot šo valodu bez ierobežojumiem ne tikai privātajā dzīvē, bet arī attiecībās ar valsts iestādēm, sūtot un saņemot informāciju šajā valodā.” (*Satversmes tiesas 2005. gada 14.septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 secinājuma daļas 15.1. punkts*). Prasība pašvaldību deputātiem zināt valsts valodu augstā līmenī nodrošina vēlētajiem tiesības sazināties ar saviem vietējās varas priekšstāvjiem valsts valodā.

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka „lai secinātu, vai samērīguma princips ir ievērots, jānoskaidro, vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, vai nav saudzējošāku līdzekļu šā mērķa sasniegšanai un vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša. Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska.” (*Satversmes tiesas 2009. gada 18.decembra sprieduma lietā Nr. 2009-10-01 15.punkts*).

Tiesībsarga ieskatā apstrīdētā norma ir piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo vērsta uz valsts valodas lietojuma nostiprināšanu pašvaldību darbā un iedzīvotāju saziņā ar pašvaldību deputātiem. Kā atzīts Satversmes 8. nodaļas komentāros par Satversmes 101. pantu: „No komentējamā panta izriet, ka pašvaldības darbā gan saziņas valoda, gan lietvedība un dokumentos lietojamā valoda, gan arī darba sanāksmju valoda ir latviešu valoda.” (*Latvijas Republikas Satversmes komentāri VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības, Latvijas Vēstnesis, 2011, 394.lpp.*). Apstrīdētā norma arī nodrošina efektīvas aizsardzības garantijas pret ierobežojumu nesamērīgu vai patvaļīgu piemērošanu, jo lēmumu par deputāta pilnvaru anulēšanu var pieņemt tikai apgabaltiesa ar savu spriedumu pēc visu lietas apstākļu vispusīgas izvērtēšanas un lietā iesaistīto pušu uzklaušanās. Turklāt, deputātam, kurš nepārvalda valsts valodas zināšanas nepieciešamajā līmenī tiek paredzēts sešu mēnešu periods valsts valodas prasmju pilnveidei. Ņemot vērā augstākminēto un to ka nepastāv mazāk ierobežojoši līdzekļi, lai sasniegtu leģitīmo mērķi, Tiesībsarga ieskatā apstrīdētā norma uzskatāma par samērīgu un atbilstošu Satversmes 101. pantam.

[3] Vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Valsts valodas likuma 6.panta pirmajai daļai un Ministru kabineta iekārtas likuma 31.pantam, tiesībsargs pārbauda pilnvarojumu ministru kabinetam noteikt valsts valodas zināšanu līmeni pašvaldības deputātiem u.c. amatpersonām.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka „tiesību normas pieņemšanas kārtības ievērošana ir tiesību normas spēkā esamības priekšnoteikums.” (*sk. Satversmes tiesas 2005.gada 21.septembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 10.4.punktu*). „Ņemot vērā to, ka pilnībā visus jautājumus likumdošanas ceļā regulēt nav mērķtiecīgi, likumdevējam šie jautājumi ir vismaz jāapsver. Par šādu apsvērumu izdarīšanu liecina pilnvarojums tādu vai citādu jautājumu detalizētāk noregulēt Ministru kabineta noteikumus.” (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 10.punktu*).

„Ar likumdevēja pilnvarojumu izpildvarai jāsaprot ne tikai viena konkrēta, lakoniska tiesību norma, bet paša likuma būtība un mērķi.” (*sk. 2011.gada 11.janvāra sprieduma lietā Nr.2010-40-03 10.4. punktu*). Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka „pārvaldes kārtībā Ministru kabinets var izdot vienīgi likumam pakārtotus normatīvus aktus, tātad noteikumiem jāatbilst likumam. Noteikumus izdod, lai palīdzētu īstenot dzīvē likumus. To panāk, noteikumos konkretizējot likuma normas. [...] Ministru kabinets, izdodot noteikumus, nedrīkst tajos ietvert tādas normas, kas nav uzskatāmas par palīgīdzekļiem likuma normas īstenošanai.” (*Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2000-07-0409 secinājumu daļas 5. punkts*). „Ar pilnvarojuma mērķi saprot to, ko likumdevējs centies panākt, piešķirot Ministru kabinetam tiesības noregulēt attiecīgo jautājumu.” (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-04-03 19. punktu, 2011.gada 11.janvāra sprieduma lietā Nr.2010-40-03 9.1. punktu*)

Noteikumi Nr.733 izdoti saskaņā ar Valsts valodas likuma 6.panta piekto daļu, Imigrācijas likuma 24.panta piekto un 5.¹ daļu, likuma “Par Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusu Latvijas Republikā” 3.panta ceturto un piekto daļu.

Valsts valodas likuma 6.panta pirmā daļa noteic: „Valsts un pašvaldību iestāžu, tiesu un tiesu sistēmai piederīgo iestāžu, valsts un pašvaldību uzņēmumu, kā arī to uzņēmējdarbības darbiniekiem, kurās lielākā kapitāla daļa pieder valstij vai pašvaldībai, jāprot un jālieto valsts valoda tādā apjomā, kāds nepieciešams viņu profesionālo un amata pienākumu veikšanai”. Saskaņā ar Valsts valodas likuma 6.panta piekto daļu valsts valodas zināšanu apjomu, kāds nepieciešams šā panta pirmajā, otrajā un trešajā daļā minētajām personām, kā arī valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību nosaka Ministru kabinets. Ministru kabinets 2009.gada 7.jūlijā izdeva Noteikumus Nr.733. Pieņemot Ministru kabineta 2009.gada 7.jūlija Noteikumus Nr.733, tika precizēts personu loks, uz kuriem regulējums attiecas. Novada domes un pilsētu deputātiem noteikta augstākā valsts valodas zināšanas prasība atbilstoši C līmeņa 1.pakāpei.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka „Ministru kabinets nedrīkst izdot noteikumus likumdevēja kompetencē esošos jautājumos. Par tādu svarīgu un nozīmīgu valsts un sabiedrības dzīves jautājumu reglamentāciju, kuros nepieciešama konceptuāla izšķiršanās un politiska diskusija, jālemj likumdevējam pašam.” (*sk. Satversmes tiesas 1999. gada 1. oktobra sprieduma lietā Nr. 03-05(99) secinājumu daļas 1. punktu, 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 7. punktu, 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 30.1. punktu un 2010. gada 21. decembra*

sprieduma lietā Nr. 2010-44-01 11. punktu) „Izsverot konkrētā jautājuma nozīmīgumu un saistību ar pamattiesībām, likumdevējam jāizlemj, ciktāl šo jautājumu nepieciešams reglamentēt ar likumu.” (*sk. 2011.gada 11.janvāra sprieduma lietā Nr.2010-40-03 10.1. punktu*).

Valsts valodas prasībai augstākajā nepieciešamajā līmenī pašvaldības deputātiem nav nepieciešama konceptuāla izšķiršanās, politiska diskusija – valsts valodas statuss ir nostiprināts Latvijas Republikas Satversmes 4.pantā, turklāt Latvijas Republikas Satversmes 101.pants noteic, ka „pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda”. Likuma „Par pašvaldībām” 3. pants noteic, ka „darba valoda pašvaldības domē un tās izveidotajās institūcijās un iestādēs ir latviešu valoda”. Līdz ar to tiesībsarga ieskatā Ministru kabinets, izdodot Noteikumus Nr.733, nav pārkāpis Valsts valodas likuma 6.pantu un Ministru kabineta iekārtas likuma 31.pantu.

[4] Atbildes uz Satversmes tiesas 2013.gada 14.marta lēmumā tiesībsargam uzdotajiem jautājumiem:

1) Tiesībsarga ieskatā Noteikumu Nr. 733 1.pielikumā noteikto valsts valodas prasmju prasības ir uzskatāmas par pašvaldības domes deputāta tiesību ierobežojumu. Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likums 17.panta 3.punkta g) apakšpunkts noteic, ka kandidātu sarakstam jāpievieno kandidāta parakstītas ziņas tostarp pašnovērtējums par latviešu valodas prasmi. Gadījumā, ja deputāts nav ieguvis pamata, vidējo vai augstāko izglītību akreditētās programmās latviešu valodā un nav apguvis akreditētu mazākumtautību izglītības programmu un kārtojušas centralizēto eksāmenu latviešu valodā (mazākumtautību izglītības programmās 9.klasei) vai centralizēto eksāmenu latviešu valodā 12.klasei, ko apliecina pamatizglītības vai vispārējās vidējās izglītības sertifikāts, vai beidzis izglītības iestādi, kuras mācību valoda ir latviešu valoda, pēc ievēlēšanas domē deputātam ir jāapliecina valodu zināšanas noteiktajā veidā - atbilstoši C līmeņa 1. pakāpei.

Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (turpmāk – ECRI) 4.ziņojuma par Latviju 66.punktā rekomendējusi Latvijas varas iestādēm pārdomāt politiku attiecībā uz valsts valodas lietošanu un nodrošināt, ka „noteikumi nosaka valsts valodas obligātu lietošanu tikai gadījumos, kad skaidri saskatāmas likumīgas sabiedrības intereses” (*ECRI ziņojums par Latviju (ceturtais posms) pieņemts 2011.gada 9.decembrī, publicēts 2012.gada 21.februārī*¹).

Tiesībsarga ieskatā augstākā līmeņa valsts valodas zināšanu prasības pašvaldības deputātam ir sabiedrības interesēs un tam ir leģitīms mērķis, proti, Latvijas Republikas iedzīvotāju interešu aizsardzība. Latvijas Republikas Satversmes 4.pants noteic: „Valsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda”, Latvijas Republikas Satversmes 101.pants noteic: „pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda”. Deputāta pieņemtie lēmumi normatīvo aktu izstrādes procesā ar normatīvo aktu spēkā stāšanos ir saistoši Latvijas Republikas iedzīvotājiem. Tā kā normatīvie akti izstrādājami valsts valodā svarīga ir katra vārda nozīme, iespējamā interpretācija un tāds formulējums, kas ir saprotams ikvienam iedzīvotājam.

Augstākas valodas zināšanu prasības Noteikumu Nr. 733 1.pielikumā noteiktas citām vēlētajām amatpersonām: „C līmeņa 2.pakāpe nepieciešama valsts pārvaldes institūciju un to struktūrvienību vadītāju, valsts civildienesta ierēdņu (ierēdņu kandidātu), darbinieku, kuru darbs saistīts ar dokumentu apstrādi un lietvedību,

¹ <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/latvia/LVA-CbC-IV-2012-003-LVA.pdf>

humanitāro nozaru speciālistu, kuru darbs saistīts ar latviešu valodu un literatūru, kā arī tulku un tulkotāju profesijām, kuras Profesiju klasifikatorā klasificētas ar šādiem kodiem:

1111 06 Saeimas/komisijas PRIEKŠSĒDĒTĀJS

1111 10 Saeimas DEPUTĀTS

1111 17 Ministru PREZIDENTS

1111 19 MINISTRS

1111 23 Republikas pilsētas pašvaldības domes PRIEKŠSĒDĒTĀJS

1111 24 Republikas pilsētas pašvaldības domes PRIEKŠSĒDĒTĀJA VIETNIEKS

1111 25 Novada pašvaldības domes PRIEKŠSĒDĒTĀJS

1111 26 Novada pašvaldības domes PRIEKŠSĒDĒTĀJA VIETNIEKS

1112 44 TIESĪBSARGS”.

Valodu zināšanas prasības Noteikumu Nr. 733 1.pielikumā Republikas pilsētas pašvaldības domes deputātiem un Novada pašvaldības domes deputātiem, nosakot C līmeņa 1.pakāpi, jau ir zemākas prasības kā citām vēlētajām augstākajām valsts amatpersonām tiesībsargam, Saeimas deputātam u.c. amatpersonām.

2) Noteikumu Nr.733 1.pielikums nodrošina legītīmā mērķa sasniegšanu - valsts valodas aizsardzību un lietojuma nostiprināšanu.

3) Deputāta darba veikšana ar konsultanta, tulka, literārā redaktora palīdzību ir personas pasīvo vēlēšanu tiesību mazāk ierobežojoša. Tomēr gadījumā, ja tiek piesaistīts konsultants, tulks tas nesasniedz legītīmo mērķi – valsts valodas lietojuma nostiprināšanu īpaši pašvaldību darbībās un vēlētajū un pašvaldības deputātu savstarpējā saziņā. Šis varētu būt tikai kā īslaicīgs pagaidu risinājums, ja ir „īpaši un objektīvi apstākļi”, kādēļ deputāts sešu mēnešu termiņā nevar apgūt valsts valodu nepieciešamajā līmenī.

4) Konstitucionālās sūdzības iesniedzēji norāda, ka Valsts valodas likuma 6.panta pirmā un piektā daļa nav piemērojama pašvaldības domes deputātam, jo viņš nav darbinieks, ar kuru darba tiesiskās attiecības nodibinātas ar darba līgumu.

Tiesībsarga ieskatā Valsts valodas likums ir interpretējams, ņemot vērā augstāk stāvošā normatīvā akta – Latvijas Republikas Satversmes tiesību normu tvērumu. Latvijas Republikas Satversmes 4.pants noteic: „Valsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda”, Latvijas Republikas Satversmes 101.pants noteic „pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda”, Likuma „Par pašvaldībām” 3. pants noteic, ka „darba valoda pašvaldības domē un tās izveidotajās institūcijās un iestādēs ir latviešu valoda”. Valsts valodas likuma 7.pants noteic: „Valsts un pašvaldību iestādēs, tiesās un tiesu sistēmai piederīgās iestādēs, valsts vai pašvaldību uzņēmumos, kā arī uzņēmējsabiedrībās, kurās lielākā kapitāla daļa pieder valstij vai pašvaldībai, sēžu un citu darba sanāksmju valoda ir valsts valoda”, savukārt 8.pants noteic: „Valsts un pašvaldību iestādēs, tiesās un tiesu sistēmai piederīgās iestādēs, valsts un pašvaldību uzņēmumos, kā arī uzņēmējsabiedrībās, kurās lielākā kapitāla daļa pieder valstij vai pašvaldībai, lietvedībā un dokumentos lietojama valsts valoda”. Republikas pilsētas pašvaldības domes deputāti un Novada pašvaldības domes deputāti nosaka pašvaldību politiku, pieņem lēmumus, saistošos noteikumus. Likuma Par pašvaldībām 14.pants noteic: „Pildot savas

funkcijas, pašvaldībām likumā noteiktajā kārtībā ir tiesības: 1) veidot pašvaldību iestādes, dibināt biedrības vai nodibinājumus, kapitālsabiedrības, kā arī ieguldīt savus līdzekļus kapitālsabiedrībās; 2) iegūt un atsavināt kustamo un nekustamo mantu, privatizēt pašvaldību īpašuma objektus, slēgt darījumus, kā arī veikt citas privāttiesiska rakstura darbības; 3) ieviest vietējās nodevas un noteikt to apmērus, lemt par nodokļu likmēm un atbrīvošanu no nodokļu maksāšanas; 4) iesniegt prasības tiesā un sūdzības administratīvajās iestādēs; 5) saņemt informāciju no valsts iestādēm. Lai izpildītu savas funkcijas, pašvaldībām likumā noteiktajā kārtībā ir pienākums: 1) izstrādāt pašvaldības teritorijas attīstības programmu un teritorijas plānojumu, nodrošināt teritorijas attīstības programmas realizāciju un teritorijas plānojuma administratīvo pārraudzību; 2) izstrādāt un apstiprināt pašvaldības budžetu; 3) racionāli un lietderīgi apsaimniekot pašvaldības kustamo un nekustamo mantu; 4) iekasēt nodokļus un nodevas; 5) atbilstoši paredzētajām saistībām realizēt valsts investīciju programmā iekļautos projektus; 6) atbilstoši apstiprinātajam pašvaldības budžetam racionāli un lietderīgi izlietot pašvaldības finanšu līdzekļus; 7) sniegt Ministru kabinetam un ministriem informāciju jautājumos, kas saistīti ar attiecīgās pašvaldības darbību; 8) uzkrāt, izmantot un saglabāt līdz nodošanai valsts arhīvā dokumentus, kas radušies pašvaldību darbībā. Savu funkciju izpildes nodrošināšanai likumā noteiktajos gadījumos pašvaldības izdod saistošus noteikumus”.

Nemot vērā minēto Republikas pilsētas pašvaldības domes deputāta un Novada pašvaldības domes deputāta darba veikšanai ir nepieciešamas valsts valodas lietojums. Turklāt valodu zināšanām ir jābūt augstā līmenī, jo šo amatpersonu pieņemtie lēmumi ir saistoši visiem iedzīvotājiem un nav pieļaujamas valodnieciskas nepilnības pašvaldības deputātu pieņemtajos lēmumos un saistošajos noteikumos.

5) Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusa likuma 4.panta otrā daļa noteic: „Deputāta pilnvaras var anulēt ar apgabaltiesas spriedumu, ja deputāta valsts valodas zināšanas neatbilst Ministru kabineta noteiktajam prasmes līmenim”, nenosakot personu loku, kas var iesniegt šāda veida prasījumu. Šī pašas normas sestā daļa noteic Valsts valodas centra pienākumu iesniegt prasības pieteikumu tiesā: „Ja deputāts atkārtoti neierodas uz valsts valodas prasmes pārbaudi vai arī tiek atkārtoti konstatēts, ka deputāta valsts valodas zināšanas neatbilst Ministru kabineta noteiktajam prasmes līmenim, Valsts valodas centram ir pienākums iesniegt apgabaltiesā pēc pašvaldības atrašanās vietas prasības pieteikumu par deputāta pilnvaru anulēšanu. Apgabaltiesa lietu izskata kā pirmās instances tiesa. Minētais spriedums ir pārsūdzams likumā noteiktajā kārtībā”.

6) Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusa likuma 4.panta ceturtās daļas 2.punktā noteiktais sešu mēnešu termiņš ir uzskatāms par pietiekamu, lai pašvaldības domes deputāts varētu apgūt valsts valodu vai uzlabot tās prasmi nepieciešamajā līmenī - atbilstoši C līmeņa 1.pakāpei. Tomēr gadījumos, kad personai ir īpašas grūtības valsts valodas apgūšanā, var tikt noteikts papildus periods un pagaidu regulējums.

7) Var piekrist konstitucionālajā sūdzībā norādītajam, ka laika posmā no 2002.gada 9.maija līdz 2009.gada 1.septembrim Latvijas Republikā nepastāvēja tiešas valsts valodas prasmes prasības pašvaldības domes deputātiem. Tomēr Latvijas Republikas Satversmes 4.pants un 101.pants arī šajā periodā ir bijis saistošs domes

deputātiem.

8) Ministru kabineta 2002.gada 22.augusta Noteikumu Nr.296 „Noteikumi par profesionālo un amata pienākumu veikšanai nepieciešamo valsts valodas zināšanu apjomu un valodas prasmes pārbaudes kārtību” (turpmāk Noteikumi Nr.296)1.pielikumā „Amatu un profesiju iedalījums atbilstoši nepieciešamajam valsts valodas prasmes līmenim” nebija ietverts deputāta amats. Noteikumi Nr.296 zaudēja spēku ar Noteikumu Nr.733 spēkā stāšanos.

10) Konstitucionālās sūdzības iesniedzēji norādījuši, ka, izstrādājot Noteikumus Nr.733, Ministru kabinets nav motivējis, kāpēc pašvaldības domes deputātam nepieciešams noteikt valsts valodas prasmes prasības, kā arī nebija veicis šo prasību ieviešanas seku novērtējumu.

Ministru kabineta noteikumu projekta Nr.733 „Noteikumi par valsts valodas zināšanu apjomu un valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību profesionālo un amata pienākumu veikšanai, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanai un Eiropas Kopienas pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanai un valsts nodevu par valsts valodas prasmes pārbaudi” (turpmāk – Noteikumu Nr.733 projekts) anotācijā norādīts: „Noteikumu Nr.733 projekts ir izstrādāts, pamatojoties uz Valsts valodas likuma 6.panta piekto daļu, Imigrācijas likuma 24.panta piekto daļu un 5.¹daļu, likuma „Par Eiropas Kopienas pastāvīgā iedzīvotāja statusu Latvijas Republikā” 3.panta ceturto un piekto daļu. Noteikumu projekta izstrādes nepieciešamību nosaka arī Valsts valodas politikas programmas 2006.–2010.gadam” (2006.gada 4.oktobra MK rīkojums Nr.770) punktos 6.1.1., 6.2.2., 6.2.5. noteiktie uzdevumi, kas saistīti valsts valodas prasmes pārbaudes (turpmāk – pārbaude) sistēmas pilnveidi un attiecīgu normatīvo aktu izstrādi, kā arī valsts valodas prasmes līmeņu un pārbaudes atbilstību Eiropā izvirzītajām prasībām”. Noteikumu Nr.733 projekta 3.punktā norādīts: Noteikumu projekts satur šādas svarīgākās izmaiņas un jauninājumus, kas kopumā atrisinās iepriekš minētās problēmas pašreizējā situācijā: „Precizēts un papildināts spēkā esošo MK noteikumu Nr.296 1.pielikums un 2.pielikums saskaņā ar Profesiju klasifikatoru. Noteikumu projekts ietver 2.pielikumu MK 2008.gada 29.jūlija noteikumu Nr. 612 „Grozījumi Ministru kabineta 2000.gada 22.augusta noteikumos Nr.296 „Noteikumi par profesionālo un amata pienākumu veikšanai nepieciešamo valsts valodas zināšanu apjomu un valodas prasmes pārbaudes kārtību” redakcijā, izņemot šādas izmaiņas: 1) mainīti valsts valodas prasmes līmeņu un pakāpju apzīmējumi; 2) veikti precizējumi saskaņā ar Profesiju klasifikatoru”.

Ar 2012.gada 23.oktobra Ministru kabineta noteikumiem Nr.714 „Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 7.jūlija noteikumos Nr.733 "Noteikumi par valsts valodas zināšanu apjomu un valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību profesionālo un amata pienākumu veikšanai, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanai un Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanai un valsts nodevu par valsts valodas prasmes pārbaudi" tika grozīti Noteikumi Nr.733. Minēto grozījumu sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācija) 2.punktā „Pašreizējā situācija un problēmas” norādīts: „Ministru kabineta 2012.gada 3.janvāra noteikumos Nr.16 „Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 7.jūlija noteikumos Nr.733 konstatētas tehniska rakstura neprecizitātes – 1) nav iekļauti piecu profesiju nosaukumi un kodi, kas aktualizēti saskaņā ar Ministru kabineta 2010.gada 18.maija noteikumiem Nr.461 „Noteikumi par

Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām un Profesiju klasifikatora lietošanas un aktualizēšanas kārtību”; 2) divām profesijām nav noteikts valsts valodas zināšanu un prasmju regulējums; 3) viena profesija noteikumu projekta 1.pielikumā iekļauta divreiz, nosakot tai atšķirīgus valsts valodas zināšanu un prasmju apjoma līmeņus (A2 un C2)”, savukārt 4.punktā norādīts: „Noteikumu projekts izstrādāts, lai papildinātu Ministru kabineta 2009.gada 7.jūlija noteikumu Nr.733 1. un 2.pielikumā profesiju sarakstu ar šādām profesijām:1) 1.pielikumā aiz profesiju uzskaitījuma, kam nepieciešams valsts valodas zināšanu un prasmju apjoms C līmeņa 1.pakāpē (C1) – 1111 21 Republikas pilsētas pašvaldības domes DEPUTĀTS un 1111 22 Novada pašvaldības domes DEPUTĀTS, jo noteikumu Nr.733 1.pielikumā, kurā saskaņā ar Valsts valodas likuma 6.panta pirmo daļu noteikts profesionālo un amata pienākumu veikšanai nepieciešamais valsts valodas prasmes līmenis un pakāpe valsts un pašvaldību iestāžu, tiesu un tiesu sistēmai piederīgo iestāžu, valsts un pašvaldību uzņēmumu, kā arī to uzņēmējdarbību darbiniekiem, kurās lielākā kapitāla daļa pieder valstij vai pašvaldībai, noteikumu Nr.733 2009.gada 7.jūlija redakcijā abas profesijas bija atrodamas ar kodiem un nosaukumiem – 1150 01 Pilsētas domes DEPUTĀTS un 1150 02 Novada domes DEPUTĀTS”.

No minētā izriet, ka Ministru kabinets ir papildinājis normatīvo regulējumu, tostarp Noteikumos Nr.733 ietverot profesiju kodus 1111 21 Republikas pilsētas pašvaldības domes DEPUTĀTS un 1111 22 Novada pašvaldības DEPUTĀTS, neanalizējot nepieciešamību Pilsētas domes un Novada domes deputātiem zināt latviešu valodu.

11) Tiesībsarga ieskatā Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likuma 17.panta pirmās daļas 3.punkta g) apakšpunktā noteiktais deputāta kandidāta pienākums par latviešu valodas prasmi nav pretrunā ar Noteikumu Nr.733 1.pielikumā noteikto prasību pašvaldības domes deputātam pārvaldīt valsts valodu atbilstoši C līmeņa 1.pakāpei, pašvaldības domes deputāta kandidātam ir attiecīgi jāapzinās deputātu pienākumu augstā atbildība, atbilstoši jānovērtē savas prasmes un, gatavojoties ievēlēšanai deputāta amatā, tās jāpapildina, ja nepieciešams, lai pilnvērtīgi spētu veikt deputāta pienākumus.

12) Noteikumu Nr.733 1.pielikumā noteiktais, ka pašvaldības domes deputātam nepieciešama valsts valodas prasme atbilstoši C līmeņa 1.pakāpei neierobežo etnisko minoritāšu pārstāvju pasīvās vēlēšanu tiesības. Etnisko minoritāšu pārstāvji var kandidēt vēlēšanās un attiecīgi vēlēšanu sagatavošanas periodā apgūt nepieciešamās valsts valodas zināšanas, kas būs nepieciešamas kvalitatīvai deputāta darba veikšanai.

Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 4.pants noteic: „1. Puses apņemas garantēt vienlīdzību un aizsardzību likuma priekšā personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm. Šajā ziņā jebkura diskriminācija, kuru pielieto sakarā ar piederību nacionālai minoritātei, ir aizliegta. 2. Puses apņemas, ja nepieciešams, veikt atbilstošus pasākumus, kas veicinātu pilnīgu un efektīvu līdztiesību visās ekonomiskās, sociālās, politiskās un kultūras dzīves jomās starp personām, kuras pieder pie nacionālās minoritātes, un personām, kuras pieder pie vairākuma. Šajā ziņā Puses apņemas ņemt vērā īpašos nosacījumus, kas attiecas uz personām, kuras pieder pie nacionālās minoritātes 3. Otrās daļas nosacījumi netiek uzskatīti par diskriminējošu darbību”.

Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīvā 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības 3.panta 1.punkta a) apakšpunktā noteikts: „Nepārsniedzot Kopienai piešķirtās pilnvaras, šo direktīvu piemēro visām personām gan valsts, gan privātajā sektorā, to skaitā arī valsts iestādēs, attiecībā uz nosacījumiem darba, pašnodarbinātības un profesijas iegūšanai, to skaitā atlases kritērijiem un darbā pieņemšanas nosacījumiem, lai kāda arī nebūtu darbības nozare, un visos profesionālās hierarhijas līmeņos, tostarp profesionālo izaugsmi”. Minētais nozīmē, ka nav pieļaujama nepamatota, atšķirīga attieksme rases un tautības dēļ pieejā nodarbinātībai, tostarp nodarbinātībai kā vēlētām pārstāvim.

ECRI 4.ziņojuma par Latviju 68.punktā norāda: „ECRI ir ļoti nobažījusies par grozījumiem Likumam par Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusu. Saskaņā ar šiem grozījumiem, sākot ar 2013. gadu, apgabaltiesas būs pilnvarotas apturēt to ievēlēto domes deputātu mandātu, kuru valsts valodas zināšanas neatbilst C1 līmenim. Procedūra ir šāda: ja Valsts valodas centrs uzskata, ka deputātu latviešu valodas zināšanas nav pietiekamas, deputātam jāiziet valodas kursi, kurus apmaksā pašvaldība, un tad sešu mēnešu laikā jānoliek valodas eksāmens. ECRI izsaka bažas, ka mandāta apturēšana demokrātiski ievēlētām nacionālo/etnisko minoritāšu pārstāvim par valsts valodas nezināšanu C1 līmenī, var veicināt starpetnisku nesaskaņu uzkurināšanu, kas minētas 62. rindkopā. ECRI uzskata, ka šādos gadījumos demokrātiskai pārstāvniecībai jāprevalē pār interesēm veicināt valsts valodas lietošanu”. Tiesībsarga ieskatā, lai īstenotu Latvijas Republikas Satversmes 4.pantā noteikto valsts valodas aizsardzību, prasība pārvaldīt valsts valodu augstākajā līmenī ir saglabājama.

13) Noteikumu Nr.733 1.pielikums noteic pašvaldības domes deputātam pienākumu pārvaldīt valsts valodu atbilstoši C līmeņa 1.pakāpei. Noteikumu Nr.733 12.punkts noteic: „Pārbaudi nekārto personas: 12.1. kuras ieguvušas pamata, vidējo vai augstāko izglītību akreditētās programmās latviešu valodā; 12.2. kuras apguvušas akreditētu mazākumtautību izglītības programmu un kārtojušas centralizēto eksāmenu latviešu valodā (mazākumtautību izglītības programmās 9.klasei) vai centralizēto eksāmenu latviešu valodā 12.klasei, ko apliecina pamatizglītības vai vispārējās vidējās izglītības sertifikāts; 12.3. kurām ir ar veselības stāvokli saistīti funkcionēšanas ierobežojumi vai diagnozes, kas minētas šo noteikumu 3.pielikumā”. Līdz ar to regulējums noteic atšķirīgu attieksmi pret personām, kuru dzimtā valoda nav latviešu valoda. Minētā pamatā ir pieņēmums, ka latviešu tautības deputāti un personas, kuras ieguvušas izglītību latviešu valodā, pārzina valsts valodu. Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 4.un 101.pantu visu deputātu darbā ir vienlīdzīgi lietojama latviešu valoda. Tam ir saskatāms leģitīmais mērķis –sabiedrības interešu aizsardzība. Republikas pilsētas pašvaldības domes deputāti un Novada pašvaldības domes deputāti pieņem lēmumus, saistošos noteikumus darba valodā – latviešu valodā, kur ir svarīgas valodas nianšes, un ko nav iespējams panākt, nelietojot valodu augstākajā iespējamā līmenī.

Pamatojoties uz iepriekš minēto, sniedzu viedokli, ka Ministru kabineta 2009.gada 7.jūlija noteikumi Nr.733 „Noteikumi par valsts valodas zināšanu apjomu un valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību profesionālo un amata pienākumu veikšanai, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanai un Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanai un valsts nodevu par valsts valodas prasmes pārbaudi” 1. pielikums atbilst Latvijas Republikas Satversmes 91.un 101.pantam, kā arī Valsts valodas likuma

6.panta pirmajai daļai un Ministru kabineta iekārtas likuma 31.pantam.

Ar cieņu,

Tiesībsarga vietniece

I.Rezevska

Bērziņa, Kučs 67201405